

ВИКОРИСТАННЯ ІНОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ В ЮРИДИЧНІЙ ОСВІТІ

Оксана РІЖНЯК (Кіровоград, Україна)

У статті розглядаються проблеми впровадження інноваційних методів навчання при викладанні дисциплін лінгвістичного циклу в юридичних вишах, а саме: різні види інтеграції, використання інформаційно-комп'ютерних технологій в лінгвістичних курсах, впровадження рейтингового оцінювання лінгвістичних досягнень студентів.

Ключові слова: інноваційні методи навчання, інформаційно-комп'ютерні технології, рейтингове оцінювання, форми контролю, тестування, завдання, методика.

The article considers the problems of the application of innovative teaching methods in teaching disciplines of linguistic cycle in higher educational institutions of the legal profile, namely: different types of integration, the use of information and computer technology in teaching language courses, the application of the rating estimation of linguistic achievements of students.

Keywords: innovative teaching methods, information and computer technologies, the rating assessment, forms of control, testing, assignments, technique.

Швидкозмінність сучасного суспільства призводить до зміни вимог як до системи освіти загалом, так і до юридичної освіти зокрема. Сучасному суспільству потрібні не просто юристи-виконавці, що мають певні традиційні знання, уміння та навички, а правознавці-особистості міжнародного рівня, які можуть успішно розв'язувати проблеми сьогодення. Зазначимо, що подібні завдання постають не тільки перед юриспруденцією, а перед всією системою освіти в цілому. Необхідність відкритості, мобільності, швидкого реагування на зміни в суспільстві призводить до постійного перегляду та адаптування нормативної бази в освіті, розробки й впровадження в педагогічний процес нових методів і форм навчання. Як наслідок – виникнення та протиставлення понять «традиційне» та «інноваційне» навчання.

Традиційність навчання пов'язують з нормами освіти, покликаними сформувати певну професійну базу знань, умінь і навичок, без яких неможливо фахова юридична підготовка. Однак традиційне навчання як система володіє певною замкнутістю, консервативністю і не завжди встигає за швидкозмінним розвитком суспільства, що викликає необхідність інновацій, під якими розуміють «нововведення, зміну, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях» [1]. Стратегія інноваційного навчання пов'язана з нововведеннями, змінами і модифікаціями, створенням нового, а інноваційна діяльність – з критичним аналізом, творчістю, виходом за межі загальноприйнятих стандартів, введенням нових видів і форм діяльності та спілкування й вилученням старих, з готовністю до сприйняття й відображення в педагогічному процесі нових тенденцій в суспільстві, культурі, науці.

Інноваційне навчання загалом орієнтоване на розвиток особистості, на формування готовності до реального життя, до творчого мислення, критичного аналізу навколишнього світу й себе в ньому, до постійного оволодіння новими видами діяльності та спілкування. Інноваційне навчання покликане передувати змінам системи норм освіти, яка володіє певною консервативністю, скоріше змінюється за принципом *Noli posere* – «не нашкодь», тоді як інноваційне навчання більш сміливо впроваджує в навчання нове, невідоме, неприйняте ще загалом. Інноваційне навчання може виходити за рамки навчальних програм, що відображають зміст традиційної освіти.

Не маючи необхідності і можливості розглянути усі існуючі інноваційні методи навчання, зосередимося на тих, які, на наш погляд, є найбільш дієвими саме при навчанні філологічним дисциплінам студентів непрофільних факультетів, у тому числі, правознавців, а саме:

- Застосування знань з одного предмету при вивченні знань іншого (інтеграція різних типів);
- Особливості використання інформаційно-комп'ютерних технологій в лінгвістичних курсах;
- Рейтингове оцінювання лінгвістичних досягнень студентів-правознавців.

Зупинимось на вказаних напрямках детальніше.

Застосування знань з одного предмету при вивченні знань іншого (інтеграція різних типів).

Реформування вищої освіти в напрямку запровадження кредитно-модульної системи та введення нових державних стандартів [2] вимагає пошуку нових та переосмислення традиційних методів навчання. Важливе місце серед таких нових підходів до навчання займає саме інтеграція знань.

Нагадаємо, що під інтеграцією (від лат. *integratio* - відновлення, поповнення, від *integer* - цілий) зазвичай розуміють як процес і результат взаємодії елементів (із заданими властивостями), що супроводжується відновленням, встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між ними на основі достатньої підстави, в результаті чого формується інтегрований об'єкт (система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів [1, 340].

Існують різні рівні інтеграції: інтеграція в межах теми; інтеграція в межах розділу навчального матеріалу; інтеграція в межах однієї дисципліни; інтеграція в межах споріднених дисциплін; інтеграція між дисциплінами різних циклів і навіть інтеграція як особливий дидактичний принцип навчання.

Не маючи змоги в рамках цієї роботи розглянути всі можливі рівні інтеграції, ми зупинимось на особливостях інтегративного підходу при вивченні латинської мови студентами юридичних спеціальностей. Досвід викладання цієї дисципліни протягом багатьох років дозволяє зробити припущення, що саме цій дисципліні відводиться дуже важлива роль - об'єднання окремих елементів знань з різних дисциплін в більш-менш логічне уявлення про предмет навчання в цілому, адже давно відомо, що *Nulla est doctrina sine lingua Latina* - Нема науки без латини. Навіть в програмі курсу відображено, що метою вивчення латинської мови, в першу чергу, є здобуття загальних знань на основі латинської мови, розуміння міжнародної наукової та правової термінології, юридичних термінів, підготовка до самостійної наукової роботи, і тільки потім, - засвоєння граматичного строю латинської мови, її лексичного фонду та ін.

Нагадаємо, що студенти-правознавці вивчають, крім латини, рідну та одну з іноземних мов, як правило, - англійську. Говорячи про інтеграцію у вузькому розумінні, ми маємо на увазі, в першу чергу, інтеграцію саме між дисциплінами лінгвістичного циклу, адже всі вони професійно орієнтовані і направлені на оволодіння студентами правилами та нормами мови права, мови юриспруденції, етимологічна основа якої, безумовно, латинського походження.

Крім того, останнім часом все більше уваги надається інтеграції особливого типу, коли вивчення одного предмету стає неможливе без вивчення іншого. Хоча відомий вислів видатного римського оратора і письменника Цицерона: "*Non tam praeclarum est scire Latine, quam turpe nescire*" ("Не так почесно знати латину, як ганебно не знати її") зазвичай цитують представники різних професій, та, в першу чергу, він стосується вивчення латинської мови на юридичних факультетах, де воно повинно бути термінологічно спрямованим, інтегрованим зі спеціальними дисциплінами, в першу чергу, - римським правом. Хоча за програмою це різні дисципліни, деякі автори об'єднують їх в одному посібнику, наприклад: Газієва І.А. Латынь и римское право, Гриценко С.П. Латинська мова й основи римського права, Сенів М.Г., Компанец Т.М. Латинский язык с основами римського права и юридической терминологии [3,4, 5] та ін. Як не згадати: *In via est in ius Romanum via sine lingua Latina* - «бездоріжжя в римському праві без латинської мови». Фахова направленість вивчення курсу латинської мови у вищих навчальних закладах юридичного профілю полягає також у тому, що для перекладу та граматичного аналізу використовуються відомі юридичні вислови та тексти. Та найголовніше, латинська мова - це один з найважливіших засобів підвищення рівня юридичної освіти.

Особливості використання інформаційно-комп'ютерних технологій в лінгвістичних курсах.

Немає необхідності знову обговорювати особливості сучасної підготовки фахівця. Вже багато сказано про важливість не тільки засвоєння студентами певної суми знань протягом навчання (яка, до речі, постійно змінюється), скільки оволодіння ними необхідної сукупності методів і прийомів самостійного знаходження, оволодіння та засвоєння цих знань. І хоча латина, в порівнянні з іншими навчальними дисциплінами, характеризується певною стабільністю (якщо так можна сказати про одну з найбільш загадкових і неоднозначних «мертвих мов»), упорядкованістю, певні зміни, що пов'язані, в першу чергу, з комп'ютеризацією суспільства, особливо молоді, дійшли і до цієї «вічної» мови. Доступність (точніше, доступність для більшості, але все ще далеко не для всіх) для студентів Інтернету та комп'ютерних словників при виконанні домашнього та самостійного завдань є однією з важливих проблем сьогодення. Особливість такого комп'ютерного перекладу призводить до того, що більшість студентів не можуть самостійно користуватися звичайними словниками, адже «комп'ютер сам» визначає граматичну форму, пропонує початкову, наводить основні значення, дає вказівку на можливість використання фразеологічних зворотів. Але на цьому етапі вивчення нової мови, коли у студентів ще відсутня цілісна картина уявлення про неї, її граматичні категорії та форми, особливості лексичної системи та синтаксичних конструкцій, використання технічних засобів замість великої користі може зробити велику шкоду, так як при цьому студент не встигає засвоїти певні знання, сформувати необхідні навички та навички граматичного аналізу, ознайомитись з правилами, прийомами та алгоритмами самостійного перекладу.

Так що, відмовитися від сучасних засобів навчання при вивченні дисциплін лінгвістичного циклу? Ні в якому разі. Адже зміст освіти та його цілі не залежать від форми навчання. Проте застосування комп'ютерних засобів вимагає іншої форми представлення знань, організації пізнавальної діяльності студентів і вибору методів навчання, переносючи центр тяжіння на самостійну роботу студента, активізацію цієї діяльності та підвищення її ефективності і якості, змінює роль викладача в навчальному процесі. [6, 170]. Можливість отримання знань не тільки від викладача і навіть без викладача (дистанційні форми освіти) кардинально змінює функції викладача, зводить їх до функцій управління учбовим процесом, що, в свою чергу, збільшує вимоги до професійної компетенції педагога. Згадаємо етимологію цього слова та його первинне значення: педагогом в Давньому Римі називали раба, що супроводжував дитину до школи від *pes*, *pedis* «нога, стопа». Подібним чином викладач сьогодення супроводжує студента на його шляху до знань. Його керівництво навчальним процесом зводиться до консультацій на всіх етапах навчальної програми і контролю якості знань студентів, що ставить зовсім нові вимоги до викладача-мовника. А це вже інше питання.

Рейтингове оцінювання лінгвістичних досягнень студентів-правознавців.

Реформування вищої освіти в напрямку запровадження кредитно-модульної системи та введення нових державних стандартів неможливе без організації об'єктивного вимірювання навчальних досягнень студентів. Відомо, що в розвинутих країнах вже давно сформувалася галузь знань «освітні вимірювання» (*educational measurement*). В українській педагогіці можна говорити тільки про початок шляху створення вітчизняної системи розробки та використання якісних стандартизованих та сертифікованих тестових матеріалів, які придатні для проведення незалежної оцінки якості знань суб'єктів навчання, якості освіти на різних освітніх рівнях у державі, а також для атестації освітніх закладів.

Становлення вітчизняної системи педагогічного тестування поки що відбувається нерівномірно: з одного боку, це модний напрям, підкріплений великою кількістю «домашніх» авторських предметних тестів, з іншого – якість таких тестів не завжди відповідає стандартним вимогам, які теж знаходяться на етапі формування. На наш погляд, це процес закономірний та позитивний. Адже тільки через «перехід кількості до якості» зазвичай відбувається становлення всього нового, тим більше, що іноді нове – це добре забуте старе: вітчизняна наука і раніше зверталася до різних видів тестування. В доробках кожного викладача завжди є різноманітні тести з окремих тем. Зазвичай вони стосуються

перевірки елементарних знань та навичок. Всі філологи вміють користуватися (в тому числі, скласти самостійно, так би мовити, під власні вимоги) тести з фонетики, лексики, морфології, синтаксису. Латинська мова не є винятком. Наприклад: тести для перевірки вміння визначити відміну або відмінок іменника, час або особу дієслова, знань буквосполучень, слів, виразів, юридичних термінів тощо.

Але сьогодні досить важливого значення набувають такі форми контролю, що дозволяють найбільш точно та об'єктивно виміряти поелементну структуру навчальних досягнень суб'єктів навчання, виміряти якість та властивості особистості, вимірювання яких є можливим у процесі систематичного навчання.

Розглянемо особливості методики конструювання системи завдань з розгорнутою відповіддю для вимірювання навчальних досягнень студентів з філології. Суть даної методики полягає у визначенні структури та змісту шуканого інтегрованого завдання (або структури та змісту вимірювання навчальних досягнень тих, хто навчається) за наперед визначеною структурою складних предметних умінь, вимірювання рівня формування яких і є метою проведення контрольного зрізу.

Типологія завдань із розгорнутою відповіддю визначається багато в чому особливостями предмета. За підходами, що використовуються при оцінюванні відповідей з філології, можна виділити три підтипи завдань із розгорнутою відповіддю

- завдання, для оцінки виконання яких використовується узагальнена схема оцінювання (у процесі оцінювання відповіді враховується послідовність кроків виконання завдання, обґрунтованість ключових моментів, одержання правильної відповіді);

- завдання, для оцінки виконання яких використовується узагальнена аналітична схема оцінювання (завдання аналізується й оцінюється за кількома аспектами – критеріями оцінювання);

- завдання, для оцінки виконання яких використовується схема оцінювання, побудована на основі поелементного аналізу виконання завдання (у змісті відповіді виділяються окремі елементи, залежні або незалежні; відповідь оцінюється за наявністю в ній виділених елементів). Предмет нашого дослідження - методика конструювання певного інтегрованого завдання, що складається із завдань з розгорнутою відповіддю. Використовується схема оцінювання, побудована на основі поелементного аналізу виконання завдання, розрахованого 1-1,5 академічні години.

В основу критерію вимірювання навчальних досягнень студентів з використанням вказаного інтегрованого завдання має бути покладений співвимірний (або однаковий) підхід до вимірювання відтворення кожного елементу завдання. При цьому якість відтворення кожного елементу складного уміння може оцінюватися або ж з використанням бінарної системи оцінювання (елемент уміння відтворений – 1, елемент уміння не відтворений – 0), або тернарної (елемент уміння відтворений повністю – 2, елемент уміння відтворений частково – 1, елемент уміння не відтворений – 0), або, в загальному випадку, N -арної – у залежності від необхідності виділити вагу того чи іншого елементарного уміння порівняно з іншими умінями, рівень формування яких перевіряється.

Результати тестування мають бути легко трансльованими до прийнятої у конкретно вибраному навчальному закладі системи оцінювання навчальних досягнень студентів. Крім того, результати тестування мають забезпечити можливість формулювання висновків про абсолютний рівень формування у окремих студентів та у групи студентів як окремих складних умінь, так і їх компонентів. Очевидно, що виконання даної вимоги дасть можливість викладачеві не тільки уявляти рівень формування обраних для перевірки тестом складних умінь, а й бачити реальну картину здатності суб'єктів навчання до подальшої навчальної діяльності. А це, у свою чергу, дасть можливість внести корисні корективи у навчальний процес.

Традиційно при вивченні синтетичних мов (українська, російська, латина та ін.) велике значення надається формуванню уміння граматичного аналізу різних типів речень, без якого неможливий правильний переклад будь-якого речення, наприклад: *Par in parem non habet iurisdictionem* («Рівний проти рівного не має юрисдикції» – принцип судового імунітету

іноземної держави) або *Auroga musis amica* («Аврора – подруга муз», тобто «натхнення приходить на світанку»).

Для виконання завдань подібного типу потрібні наступні уміння:

- уміння визначити граматичну форму слів у реченні (іменника, прикметника, дієслова);
- уміння визначити початкову форму слова (іменника, прикметника, дієслова);
- уміння користуватися словниками (або відповідними комп'ютерними програмами);
- уміння визначати та термінологічні (метафоричні) особливості текста.

Такий підхід до конструювання завдань з розгорнутою відповіддю дає можливість оцінювати виконання тестових завдань за плануванням перевірки рівня сформованості наперед заданої сукупності (або системи) складних умінь. Висвітлена методика дозволяє свідомо підійти до питання планування та організації вимірювання навчальних досягнень суб'єктів навчання, а також в цілому формалізувати конструювання завдань зазначеного типу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Матеріали міністерства науки і освіти України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-V рівнів акредитації. – К., 2003.
3. : Газиєва И.А. Латынь и римское право: Учебник для вузов. – М.: Изд-во «Экзамен», 2004. – 336 с.
4. Гриценко С.П. Латинська мова й основи римського права: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 336 с.
5. Сенів М.Г., Компанец Т.М. Латинский язык с основами римського права и юридической терминологииб Учебник. – Донецк: ДонНУ, 2008. – 412 с.
6. Яшанов С.М. дидактична концепція навчання на основі комп'ютерних технологій//Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 20 : збірник наукових праць / за ред. В.П.Сергієнка. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. – С. 170.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Оксана Ріжняк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історія російської мови, латинська мова, методика викладання.